

Kiss Benedek

Élettöredékek

Pestszentlőrinc és csavargások III.

Édesanyánk, mint afféle szegény asszony, nagyon életrevaló volt, vállalkozó szellemű, aki nem félt a változtatásoktól, ha életünk úgy kívánta, s a kevés pénzt is úgy tudta beosztani, hogy nem lehetett panaszkodni, még öcsémnek sem, akinek – birkózó lévén – igencsak dagasztani kellett az izmait. Ha dolgoztunk nyáron, minden pénzt hazaadtunk, s én is többek között a Kőbányai Könnyűfémműben keresett fizetésemért. Minden munkát megragadtam, egyedül kellett gondoskodnia a nagypapa halála után négy főre apadt családról. Apánk persze gyerektartást fizetett utánunk, mégpedig több mint tíz éven keresztül a negyvenes években megállapított, gyalázatos 60 forintot. Az történt ugyanis, hogy szinte nyomorogtunk már, mikor valaki felhívta anyánk figyelmét az azóta bekövetkezett komoly pénzügyi változásokra, míg végre ügyvédhez fordult, és új keresetet adott be. Ekkor már bizony nagyon komoly összeget állapítottak meg, és apánk szívta is a fogát. Sőt, azt találta ki, hogy én költözök hozzájuk Diósdra, s így egy-meg-egy eltartott lévén nem kellene fizetnie. 18-20 éves korom körül egyre inkább hiányzott apám, többször látogattam is, és ha nem élettársa-Katival él, talán meg is gondoltam volna, hiszen úgysem igen voltam otthon. Így azonban egyértelműen elutasítottam. Ez a pénz nagyon sokat segített anyánknak, aki Pestszentlőrincen is nagyon jól feltalálta magát a fél házban. Rendezte a kertet, ágyásozott-palántázott, a kerítés mellett szőlővesszőket ültetett, s készült az eléggé elhanyagolt épület tatarozására is. S mint buzgó katolikusként, el nem múlt vasárnap vagy ünnep, hogy templomba ne ment volna, meg nem áldozott volna. Én, bár hitben nőttem föl, Kalocsán (s utána is) leszoktam a templomba járásról. És nem találtam helyemet új lakásunkban. Még nagymama is elég hamar jobban megszokta az új helyet, mint amennyire félt tőle. Igaz, gondja nem volt, s lesétálgatott a Kossuth térre, talált a padokon öregasszonyokat, öregembereket, s hamar megismerkedett velük, beszélgettek. Nagyon jóízűen tudott „beszélgetni”. Mintha kicserélték volna az akasztói mord, egykedvű öregasszonyt, azt a Jónás Rózát, akinek a nyelvétől félt az egész környék. Mikor 77. születésnapján köszöntöttem, huncutul rám nézett, s azt mondta: Bencikém, két 7-es lettem! Hát még aztán, utána, hogy örvendezett és dicsekedett, mint egy 16 éves szűzlány, hogy a parki beszélgetőpadon „egy vén kujon öregember” megkérte a kezét. – S mikor pár év múlva meghalt, Akasztóról nagyon sokan jöttek föl temetésére. Persze testvérei már rég elhunytak, de ő épségben vitte el, hiánytalanul a fogait odaátra. Legnagyobb gondja a villamosokkal és autóbuszokkal volt, de végül még az 50-es villamos csörömpölését is megszokta az ablak alatt, néha csapta csak össze a kezét, ha egy-egy vezető nagyon „megeresztette” a kocsit, lejtőn voltunk, hogy: jaj, Istenem, megrepednek a falak!

A drótkerítésen rézsút egyébként át lehetett menni az átellenbeni kertszomszédokhoz, Molnár Pál órasmesterékhez, akik jóindulatú, de megrögzött „kispolgárok” voltak. Volt televíziójuk (akkortájt még ritkaságszámba ment), s velünk korú gyerekeik is (köztük egy csinos, hozzánk illő lány is), és szívesen láttak bennünket esténként tévénézésre. A kerítésen keresztül közlekedtünk, mint Akasztón Turu Feri bácsiékhoz. Szinte büszkék voltak rám, hogy egyetemista vagyok (mert közben megkezdődött az egyetemi oktatás is), s egy unokatestvérük egy felsőbb évfolyamon (ugyancsak az ELTE-n) szintén egyetemista volt. Pár évvel idősebb fiuk pedig folytatta apja mesterségét, sőt akkoriban vette át apjától az órás szaküzletet. Én ismerkedtem az egyetemen évfolyamtársaimmal, (akkor még) szorgalmasan bejártam az előadásokra, foglalkozásokra, de hamar rájöttem, hogy ez nem olyan szigorú dolog, mint a gimnázium volt, vagyis bőven lehet „lógni”. Csoportunk tagjaiból többet is ismertem már, akik velem együtt előfelvettek voltak. És hamar kiszúrtam magamnak az egyik szemrevaló és okos évfolyamtársnőmet, Liskó Icit, aki Vecsésről járt be, nagyon szorgalmas volt, s mivel szimpátiánk kölcsönös volt, szinte állandóan egymás mellett ültünk. (Ez az „állandóan” öt évet jelent.) Nemcsak hiányzó jegyzeteimet másoltam róla, vagy használtam az övéit, hanem állandó kávézótársak lettünk a szemközti presszóban, a Váci utcában, vagyis a híres Nárciszban. – De tartottam a kapcsolatot régebbi ismerősömmel, a paraguayi José Arzamendiával is, aki a Zeneművészetre járt, s gitározott és énekelt, általában dél-amerikai dalokat. Tőle tudtam meg, hogy meghívása van Kecskemétre, a Bányai lánygimnáziumba, zenés találkozóra. S ekkor rögtön elkezdtem „kombinálni”: mi lenne, ha vele tartanék, és meglátogathatnám Katinkát? Pár héttel korábban különben is megjelent az Egyetemi Lapokban (első pesti közlésem volt) a neki írott versem, a hajdani visegrádi kirándulásról – úgyis el kellene juttatni hozzá, s íme, ez a legjobb alkalom. – Így is történt: valóban elmentem Joséval Kecskemétre. A gimnáziumban újabb meglepetés ért: nem kellett Katinkát keresgélni, mert barátom éppen az ő osztályukba ment közönségtalálkozóra, vagyis egy élménydús osztályfőnöki órára. Először is megismerkedtünk az osztályfőnökkel – nagyon kedves, megnyerő tanárnő volt, majd megkerestem a lányok közt Katinkát. Valóban keresnem kellett, mert szinte bújít előlem. Meglepetés volt neki is, hogy ott vagyok, de ezzel nem tudtam magyarázni a hűvös fogadtatást. Nem örült a versnek sem, és nagyon elkedvetlenített. Aztán lezajlott a zenés találkozó, José gitározott és énekelt, a megszokott dalokat hallottuk tőle, s persze beszélgetett is a lányokkal hazájáról és az indiánokról. Szavalatok is elhangzottak, még én is mondtam egy verset, de hiába kerestem Katinka szemét, elnézett „messzire”. Hiába volt az általános jó hangulat, én összetörve éreztem magamat, el sem búcsúztunk egymástól, s éreztem, valami véglegesen megszakadt köztünk. Pedig szebb volt, mint valaha, de ez volt az utolsó találkozásunk. Sosem tudtam meg, miért távolodott el tőlem – igaz, hiúságomban találva érezve magamat, nem is kutattam.

1962–1963: Mozdulók

Az egyetemen hamarosan nemcsak barátnőt, hanem jó barátot is találtam. Az egyik unalmas előadáson ugyanis padtársam, egy nagy testű, nagy fejű (és kevés hajú) fiú átcsúztatott hozzám egy papírcetlit, amin vers állt. Én is gyorsan válaszoltam a cetli másik oldalán. S ez így ment az egész előadás alatt. Látásból már ismertük egymást,

de ekkor, az előadás után mutatkoztunk be egymásnak igazán. Pesti fiú volt, sőt újpesti, sőt, mondhatni: újpesti vagány, aki szintén verseket írt. Ő lett az első és legjobb barátom az egyetemen, aki megosztotta velem hamarosan szülei lakását is olyankor, mikor nem ő használta „találkahelynek”. Szülei egyszerű munkásemberek voltak, apja ólomcsövekkel dolgozott, és mérgezést is kapott tőlük, édesanyja meg egy üzemben volt munkás-párttitkárnő. Barátom, név szerint Szalai Pali, azonban nagyon értelmes és nyílt szellemű ember volt, akivel 56-ról is szabadon tudtunk beszélgetni, ugyanakkor „minden hájjal meg volt kenve”, ami azért rám nem volt annyira jellemző, s jól kiegészítettük egymást. Utassy Józseffel, aki harmadikként társult hozzánk, csak kicsit később ismerkedtünk meg egy népművelőbulin, ahol én nemigen táncoltam, inkább vedeltem a sört, és merengtem korábbi szerelmeimen. De mivel szokás volt ilyenkor a népdaléneklés is, ebből viszont alaposan kivettem a részem. Itt jöttünk össze Utassyval, ugyanannyira, hogy később elmaradhatatlanok lettünk egymástól vele is. (Mivel ő is nagy pernahajder volt, mint Szalai Pali, egy évvel korábban kezdett nálunknál, de mivel nem kapott meg egy aláírást egy oktalan tanártól, évet kellett ismételnie. Így került a mi csoportunkba. Ő egyébként később több helyen is úgy nyilatkozott, hogy akkor figyelt föl rám, mikor ezen a bulin éppen a zongora alól mászok elő. Én erre nem emlékszem, de lehet, hogy így volt.) Utassy különben, aki mindenkinek csak „Dzsó” volt, mint vidéki gyerek, kollégista volt az ELTE akkori szükségdiákokthonában, a svábhegyi Béla király úton lévő „Fácánosban”.

Én is hamar meguntam a Pestszentlőrincről való bejárást, hiányzott is a közvetlenebb közösség, és szociális helyzetemre való hivatkozással felvételemet kértem a kollégiumba. 1962 őszén fel is vettek, méghozzá a Róbert Károly körúti „szállásra”, ami ugyanúgy szükségdiákokthonként működött, mint a „Fácános”. Csakhogy ez előtte honvédlaktanya volt, abból próbálták „kollégiumizálni”. (A téglaoszlopos bejárati kapun sok bevésés volt olvasható, olyanok, mint „itt álltam őrt” ekkor és ekkor, XY.) Nagy, harmincfős hálóteremben helyeztek el, a folyosón bádogszekrénykéek voltak, s persze ehhez mérhető tanulótermek is. Mit ad Isten: én TTK-sok (azaz természettud. karosok) közé kerültem, ott volt éppen hely egy emeletes, sodronyos vaságyon. Az egész terem hamar megszokta és elfogadta, hogy nem mat-fizes, biológus vagy kémikus került közéjük, hanem egy BTK-s, azaz bölcsész. Nemsokára már büszkéek voltak rám, és szinte kényeztettek, mint az egy szem nem közülük valót. Ez a helyzet az egyetem szűk kollégiumi lehetőségét bizonyította, de én jól éreztem magamat benne – hasonlított a kalocsai viszonyokhoz, persze, tudható volt, hogy ez kényszermegoldás.

A kollégium – vagyis volt laktanya – a Váci út és a Lehel út között körülbelül félúton volt, mi a Lehel úti villamosokkal utaztunk, aminek megállója 4-500 méterre lehetett. A Visegrádi utcában volt a végállomás, s ott még át kellett szállnunk, hogy aztán még a 2-es járáttal érjük el az egyetemet. Diákbérleteket tudtunk venni, ami kutyanyelv-szerű karton volt, s ezt egy fémszegélyű egyen-tokban lehetett tartani. A kartonon a járatok számai szerepeltek, s egy bérlettel három vonalat lehetett használni, s ezek számát a kalauz (mert még ilyen is volt) jegykezelőjével kilyukasztotta, s a bérlet csak arra a három vonalra volt érvényes. (Én, néhány csibészebb társammal együtt, visszahajtogatásokkal úgy meg tudtam manipulálni, hogy volt olyan hónap, amikor öt-hat vonal is érvényesítve volt rajta, és sokfelé utazhattam vele.) – Ösztöndíjat kaptunk tanulmányi eredményeink szerint, és szociális segítséget is, kinek-kinek rászor-

rultsága alapján, és ezt az egyetemi csoport tagjai szavazhatták meg vagy bírálhatták felül. Menzajegyeket is kaptunk, a menza az egyetem kettős épületének Kossuth utca felőli sarkán volt, s két szinttel működött: alul a diákoknak, jegyre, felül pedig az oktatóknak à la carte, térítéssel. (De ezt térítéssel a diákok is használhatták.) A menza volt az egyik legkedveltebb helyem az egyetemen. Egyforma asztalkák voltak benne négy egyforma székkal, elég tágas tér volt, és sokáig el lehetett üldögni benne, ott fordult meg déltájban az egyetem színe-java, ott lehetett találkozni ismerősökkel, s miután az önkiszolgáló pultnál tálcánkra megkaptuk a műanyag tányérokban az aznapi menüt, olyan helyre is leülhettünk vele, ha volt hely, ahol mondjuk egy vagy két csinos lány ült, más szakokról. Ezek voltak a forrásaink, anyámtól ugyanis nem kértem támogatást, vagyis helyzetemben a gyerektartási díj őt illette. Az ösztöndíjam persze nagyon kevésnek bizonyult, különösen, hogy szinte naponta bementünk Liskó Icivel a Nárciszba, s hol ő, hol én fizettem a kávé. Így hát felsősöktől ellesve az ötletet, a menza-ebédjegyemet általában eladtam, de megtaláltam a módját, hogy azért ebédeljek. (Elég gyakran lejárt jegyeket kaptam ismerősöktől, s azokat manipuláltam.)

A Róbert Károly körüti „szállónak” azonban, ahol akkor laktam, külön étkezdeje volt. Olyan helyre kerültem, ahol pezsgett az élet, állandó jövés-menések között éltünk, s a tanulótermeket szinte csak a TTK-sok használták, több napi tanulnivalójuk volt, mint nekünk, ott bütyköltek műszaki rajzaikkal is. A bölcsészek másra szervezkedtek: sokan írtak verset vagy novellát, s összeismerkedve csoportba, irodalmi körbe álltak össze, aminek nagyon jó, találó címet is találtak: *Mozdulók* lett a neve. Esti felolvasásokat rendeztek az ebédlőben, nagy propagandát, közönségtoborzókat tartottak, az egyetemről meg meghívták Tolnai Gábor professzort, aki előadás-sorozatot is tartott nekünk, elsősöknek, s tudtuk, hogy annak idején a Szegedi Fialatok csoportosulás tagja volt, Radnóti Miklóssal vagy Ortutay Gyulával együtt. A találkozók kéthetente voltak, s valóban, Tolnai Gábor professzor kijött, és vállalta a levezetést, egyre nagyobb közönség előtt, komoly irodalmi vitákkal a felolvasások után. Én, mint aki később kerültem a diákotthonba, már kész „mozgolódást” találtam, mégpedig abban az állapotban, amikor már stencilezett kiadvány megjelenítése is terítéken volt, s *Mozdulók* lett a címe. Ez azért is jelképeértékű volt, mert 56 forradalmának leverése után az irodalmi-művészeti élet pangott az országban. A sebtiben összeszedett *Tűztánc* című antológiában megjelent, általában komcsi „poétákon” kívül más szóhoz sem juthatott; a „nagy” öregek hallgattak vagy börtönben ültek, fiatalokat meg nem engedtek közölni, megnyilvánulni, irodalmi lapok közelébe kerülni, mert zömmel kompromittálódtak, vagy „igaz” tanúk voltak. Lassan oldódó, kényszeredett dermedtség és „mozdulatlan” közélet uralta a társadalmat. Így hát az ELTE akkori első évfolyamának hallgatói e természetellenes állapotot próbálták (inkább egészséges öntudatlanságban, mint elszánt tudatossággal) megtörni. Persze kihagyhatatlan volt a kari KISZ, ha zömmel formális volt is. És kellett hozzá Tolnai Gábor professzor tekintélye. A Jogi Karon volt stencilgép, s annak használatával – a szerzők munkájával – 1962 végén megjelenhetett pár száz példányban a *Mozdulók* első száma. Az egyetem hallgatói azonnal elkapkodták. Ebben a számban benne volt boldog-boldog-talan, s bizony így esztétikailag nagyon vegyes anyagot adtak közre a szerkesztők. Az *Egyetemi Lapok*ban – még decemberben – Baranyi Ferenc jól le is húzta, kiemelve egy jó csokor képzavart és silányságot. A mozgalom „mozgatói” egyébként a deb-

receni, vörös Varga Lajos (később Varga Lajos Márton), Bodó Sándor, Kiss Sándor (később M. Kiss Sándor), Marafkó László voltak, de nagy lelkesedéssel vett részt benne a többi versfaragó is (például Gereben Ferenc és Bollók János). Bodó Sándor és Marafkó László mutattak igazi lírai tehetséget, mint ahogy későbbiekben a többiek (de ők is) más-más pályára kerültek. De ekkor még – kiszélesíteni a kezdeményezést, az irodalmi esteket – komoly propagandát fejtettek ki az egyetemen, és sok „külsős” csatlakozott is, a mozgalomba egyre több hallgató kapcsolódott be.

1963 tavaszán, a harmadik számban már több külsős és második évfolyamos megjelent, ebben kaptam én is nyilvánosságot, többek között Mezey Katival, Oláh Jánossal, Szalai Pállal, Utassy Józseffel együtt, s ők később is bizonyítottak, Szalai kivételével, jelentős költőként. De nemcsak a kiadvány minősége javult, az esteket követő viták is egyre szenvedélyesebbek és komolyabbak lettek. Sajnos ezért is a 3. szám után „illetékes elvtársék” jónak látták megszüntetni a lapot. Befejezésül azonban a szervezők még elérték, hogy az Egyetemi Színpadon egy nagy estet rendezzenek számunkra. Ennek is nagy sikere volt a hallgatók között, de számomra egy intermezzo miatt maradt emlékezetes. A legfőbb mindenés, Varga Lajos (Márton) szólt pár szót bevezetésül, s én a függöny mögül éppen ráláttam. Ahogy vörös Varga kilépett a pódiumra, foga között egy gyufaszálat rágszált. Előrement a pódium széléig, majd öblös hangján megszólalt (hisz „bősz fogairól ömlött az erő”): Barátaim! – Aztán balra, oldalvást kiköpte a gyufaszálat: Phú!

Azért persze a Róbert Károly körúton nem szűnt meg az élet. Tavasszal végre bölcsészek közé kerültem, ugyanolyan harmincfős hálóterembe, ugyanolyan emeletes vaságyra, mégpedig a sarokban vöröstarka Varga Lajos fölé – ő aludt alul. És egy új, lehengető szenvedélyem is kialakult – a kártya. Akasztón is nagy kártyás voltam, barátaimmal sokat huszonegyeztünk (akkor gyufaszálra), aztán „szarosoztunk”, azaz „király, bíró, palatinuszt” játszottunk, amihez viszont öt fő volt szükséges, de sokat alsóztunk is. A gimnáziumot megúsztam kártya nélkül, pedig osztálytársaim az Érsekkert domboldalában a fűben gyakran verték a blattot, mégpedig a népszerű ultimót játszották. Én nem ismertem ezt a játékot, és meg sem akartam – akkor – tanulni, elsétáltam mellettük. A Róbert Károly körúti kollégiumban viszont fölkellette érdeklődésemet, mert a folyosón társaim gyakran, éjszakákba nyúlóan játszottak. Úgy gondoltam, nekem is köztük van a helyem, s először csak néztem (azaz kibiceltem), de hamarosan be-beszálltam. Ez viszont nem gyufaszálra ment, hanem (számunkra) komoly pénzbeli tételekre. Hamarosan olyan szenvedélyemmé vált, hogy ki nem maradhattam a partikból, s bizony előfordult, hogy hajnalig is zsugáztunk. Mikor a többiek mentek az egyetemre, én többször is akkor feküdtem le. S ugyan kik is voltak a partnerek? Természetesen Varga Lajos (Márton), Bodó Sanyi, M. Kiss Sanyi, meg két másik történész: Lehota János Zalából és Kovács Józsi Barcsról. Annyira szenvedélyemmé vált, hogy (az elején) nagy adósságokat csináltam, s ráment néhány ösztöndíjam. De azért persze a fontos előadásokon részt vettem, s még inkább a szemináriumokon, ahol kevesen voltunk, kis teremben, s általában egy-egy társunk dolgozatát hallgattuk és vitattuk meg, az adott szeminárium anyaga szerint, s ahol én is szerepeltem. Tolnai professzor előadásairól viszont lehetett lógni – ő a középkorral, a „jokulátorokkal” foglalkozott az összes magyar szakos előtt, s Istene Szenci Molnár Albert volt, aki neki mindig, minden körülmények között hivatkozási pontot kínált.

A magyar irodalom mellett a másik szakom a népművelés volt, aminek mi voltunk a második évfolyama. Ez tulajdonképpen még be nem járatott szak volt, s általában előadásaink voltak. Az előttünk lévő évfolyamból két hallgató irodalomból is kitért, Mezey Kati és Oláh János írásai komoly pályát ígértek, sőt félig-meddig hozzájuk sorolandó Utassy Joe is, aki tőlük bukott hozzánk. A népművelés szaknak az egész egyetemen az volt az újdonsága, hogy volt egy nagy, alapvető képzési tendenciája: az öt éven keresztül végigvonult az az előadás-sorozat, aminek „Korunk természettudományos világképe” volt a neve. Vagyis mi matematikatörténetet, fizikát, biológiát, kémiát, geológiát is tanultunk, mégpedig az egyes tudományágak legrepresentatívabb képviselői voltak az előadóink, s jegyzeteinket is ők és akkor írták. Persze volt vallástörténet, zenetudomány és könyvtári ismeretek is, és még más ilyesmi. Csodabogarak voltunk a bölcsészkaron.

Csavargások IV.

1963 végén, a második évfolyam fele táján új változás állt be életünkbe: a Róbert Károly körútról és a Fácánosból is beköltöztették a bölcsészeket a híres Eötvös Kollégiumba, a Ménesi útra. Ezzel kettősség alakult ki a kollégium tagságán belül: voltak az „igazi” Eötvös-kollégisták (a szakkollégisták), akik a gazdag hagyományokhoz híven az egyetemi „polgárok” krémjét alkották, s kiváló tanulmányi eredményeik mellett általában külön tudományos témákon is dolgoztak, s voltunk mi, a szürke verebek. Mindenesetre nagyon örültünk a változásnak. És ott volt, rendelkezésünkre állt a kollégium hűtes, gazdag könyvtára. (Ebben az időben itt dolgozott megalázó könyvkihordó munkatársként Sánta Ferenc, a már akkor is neves író, de én itt nem találkoztam vele.) Én egy négyfős szobába kerültem, ahol szobatársam lett az egy évvel előttem járó, de ugyancsak népművelő szakos Oláh János költő, akivel azonban ritkán találkoztunk, mert komolyan dzsúdózott és edzésekre járt; meg egy első évfolyamos bolgár ösztöndíjas fiú is: Alexander Petkov. Magas, jó kiállású fiú volt, s akkori ismerőseim közül egyedüli TTK-s, biológia-kémia szakos. Bár előtte már nyelvi tanfolyamon átesett, nagyon törte a nyelvet, s tanulópartnerekhez (általában csinos lányokhoz) járt tanulni, ahonnan esténként kék-zöldre dekorált nyakkal érkezett haza. Büszke volt sikereire, jobban, mint tanulmányi eredményeire, mert bukdácsolva és elégségekkel jutott túl a vizsgákon. Egyébként nagyon jó hangulatú, vidám srác volt, amolyan kedves léhűtő, s engem valahogy különösen kedvelt. Az év végi, évszázó vizsgák után, mielőtt hazautazott volna, meglepetésre meghívott Várnába, a tengerpartra, ahol édesapja munkahelyének (a Földművelési Minisztériumban dolgozott) tágas, emeletes üzemi nyaralója volt. Megköszöntem, s megígértem, hogy örömmel megyek (addig még nem jártam külföldön, és nem is lehetett), és hogy az időpontokat majd lelevelezzük.

Jóval korábban viszont cifra eseményeken kellett keresztülmennem. Még a Róbert Károly körúti időkre nyúlik vissza, hogy egy alkalommal, befelé menet a városba, a Dózsa György úti megállóban leugrottam a villamos lépcsőjéről – s mit ad Isten, pont egy kis mitugrász rendőr karjaiba. (Biztosan Lőrincze, anyámékhöz akartam menni, mert akkor kellett ott a 75-ös trolira átszállni.) A rendőr meg akart büntetni, de mondtam, hogy szegény diák vagyok, nincs pénzem. Erre elkérte okmányaimat, fölírta az

adatokat, s azt mondta, föl fog jelenteni. Első dolgom volt ez a rendőrséggel, nem is vettem komolyan. Igen ám, de pár hónap múlva, már az Eötvös Kollégiumba címezve (utánajártak!) kaptam az illetékes rendőri szervektől egy levelet, hogy vétségemért megbüntetnek 300 forintra, így és így fizessem be. Nekem viszont ez természetesen eszem ágában sem volt, még ha lett volna is rá pénzem – de nem volt. Írtam hát egy válaszlevelet, amiben (szociális viszonyaimra tekintettel) kértem a büntetés elengedését. Ezzel megint megnyugodtam, s szinte már újból el is feledkeztem róla, mikor megjött a rendőrségi válaszlevél. Ebben közlik, hogy elengedés helyett felemelik a büntetést 500 forintra, záros határon belül fizessem be, vagy pedig ekkor és ekkor (pontos időpont) háromnapos ellátással vonuljak be Kistarcsára a büntetésemet leülni. Amennyiben egyik sem, ekkor és ekkor (megint pontos időpont) elővezetnek. No, ez már komolyabban hangzott, s én újfent írtam leveletem: szociális helyzetemre tekintettel stb. És megtanácskoztuk a dolgot barátaimmal, köztük felsősökkel is, s arra jutottunk: eszembe ne jusson önként bevonulni a fogdába, de legyenek otthon a megadott időben – vezessenek elő, ha akarnak, ilyen még úgysem volt a híres Eötvös Kollégium történetében. És így is történt. Egész nap otthon voltam, de nem jöttek. Megint azt hittem, ezzel vége a történetnek. Hanem amikor egyszer később mentem haza anyámékhoz látogatóba, anyám csak elém állt: mit csináltam már megint, mert felemelték a házadót 500 forinttal, s mikor utánaérdeklődött, azt a feleletet kapta, hogy: kérdezze meg a fiát! – Ekkora szemérséget azért nem vártam a magyar rendőrségtől, bár tudtuk, hogy utálják az egyetemistákat, egyáltalán: az értelmesebb embereket.

Vizsgáimat az egyetemen azért jól letettem, még szigorlatozni is kellett, hiszen a második év vége volt. Minden kiválóan sikerült, s otthon, édesanyáméknál várhatam a nyarat, benne az egy hónapos siklósi népművelési gyakorlattal – ugyanis a két szigorlati év végén gyakorlatokon kellett részt vennünk.

Édesanyám nem csak tervezte – tataroztatta is a fél házat, s egész mutatós kis lakás lett belőle. Öcsém is már érettségizett, s az Iparművészeti Főiskolára jelentkezett, de egyelőre nem vették föl. Kiskorától kezdve képzőművészkedett, még Akasztón kemény papírokból megformázta az egri várat, színezéssel, teljes körülvalókkal, s a faluban csodájára jártak. Pesten a birkózás mellett hamar elkezdett képzőművész-körbe járni, mégpedig oda, ahonnan a legtöbb főiskolás kikerült, rengeteget rajzolt, új technikákkal ismerkedett, s nekem például a monotípiái nagyon tetszettek. Mivel erős volt és bírta, amit én nem: nehéz munkakörbe helyezkedett el, zsákolt, jól keresett, és makacsul készült a mind újabb és újabb felvételikre. Mert végül is csak öt év után sikerült bejutnia az Iparművészetre, kerámia szakon. (S ott hamarosan nagyon szép, ötletes munkákat készített.)

Én viszont leveleztem Alexszel bulgáriai utam ügyében, s egyre türelmetlenebbül vártam a fogadási időpontot. Kevés pénzem lévén, az útiköltséget is meg szerettem volna spórolni, s támadt is egy nagy ötletem. Kiderítettem a Dunai Hajózási Társaság címét, nem messzire volt az egyetemtől, a Duna-parton, s vagabund módon bejelentkeztem a vezérigazgatóhoz. A titkárságon kicsit akadékoskodtak, de végül is fogadott a vezér. Előadtam, hogy szegény egyetemista vagyok, akit egy bolgár ösztöndíjas barátja meghívott Várnába nyaralni, de megerőltetést jelent az útiköltség. Viszont járnak Budapest és Várna között dunai hajók – nem volna-e rá mód, hogy egy ilyen

úton segéd munkásként elvinnének a tengeri kikötőig. Előadtam, hogy mindenféle segéd munkát, a fűtésig akár, hajlandó lennék elvégezni. Láss csodát: a vezérigazgató mosolyogva végighallgatott, s azt mondta: pár nap múlva keressem meg újra. Nagyon örültem ötletességemnek, s elégedetten mentem haza. Igen ám, de otthon megérkezett Alex levele, amiben értesít, hogy záros határidőn belül, délután vár a várnai pályaudvaron, ezen és ezen a vonaton, mert akkor közvetlen járatok közlekedtek Budapest és Várna között. Nagy ötletem így dugába dőlt, de azért bementem a MAHART-igazgatóságra a vezérigazgatóhoz, ahogy megbeszéltük. Fájdalmas szívvel hallottam, hogy egy két hét múlva induló hajón kaptam volna egy kajütöt a társaság vendégeként, minden ellenszolgáltatás nélkül. Ha ezt én már nem is tudtam kívárni, nagy köszönések között váltam el a legemberségesebb vezértől, akivel életemben dolgom volt.

Aztán otthon próbáltam felkészülni eddigi legnagyobb vállalkozásomra (nem kellett sokat készülődni), s nyugtatgattam édesanyámékat, hogy nem leszek egyedül, nem fogok elveszni. Megvettem a menetjegyet és a helyjegyet a megadott szerelvényre, s egy délután nekiindultam. Több mint 24 órás út, Románián keresztül. Sajnos, ami az útban leginkább érdekelt volna – Erdélyből édeskeveset láthattam, mert éppen éjszaka húzattunk át rajta. Persze, aludni nemigen tudtam, beszélgetőtársam sem akadt, s néha-néha fölillant agyamban, hogy mi lesz, ha Alexszel nem találkozom megérkezésemkor.

Úti cuccom alig volt – a szokásos, valaha zöld, kifakult sporttáskám (igaz, az megtömve főként nyári ruhaneművel), meg talán egy méretes nejlonzacskó valami élelmiszerral, apróságokkal. Aztán végül a megadott napon vonatunk becsorgott a várnai nagyállomásra. Feszültségekkel telve szálltam le, de hamar észrevettem a vadul integető barátomat – találkoztunk. Nagy gond szakadt le a szívemről, nem gondoltam, hogy próbatevő idők következnek. Alexszel elmentünk (busszal, a tengerpart mentén) apja vállalati szállodájába. Ez volt a híres Arany Homok – a várostól mintegy 30-35 kilométeres távolságban, domborulattal szegélyezve, végig nyaralókkal, üdülőkkel, szórakozóhelyekkel, és strand hátán strand a finom, fővenyes parton. Ahova Alex vitt, nem lehetett több, 10-12 kilométerre a várostól, egy hosszú, emeletes vállalati üdülő, még hozzá a Mezőgazdasági Minisztériumé. Barátom figyelmeztetett, hogy „bújtatott” lakó leszek (no, bújtatott adminisztrátor már voltam!), vagyis nem szabad, hogy meglássanak, mert apja se, és az üdülőben senki se tud rólam. Három napig tartott ez a titkolódzó állapot, és ha lopakodtunk is, nem sokat, mert főként a tengerparton voltunk, és csak szinte éjszakázni jártunk az üdülőbe. Alex megismertetett barátaival – vagy hat-nyolc szófiai vagány sráccal, egyetemistákkal, akik hamar maguk közé fogadtak, bár kommunikálni csak a sokszorosan derékba tört orosz nyelven tudtunk, amellet, hogy Alex tolmácsolt, ugyancsak összevissza törve a magyar nyelvet. A kis galeri egy közeli üzemi konyhára járt étkezni (azaz ebédelni, mert más nemigen akadt), s vittek engem is. Könnyű, nyári kínálatok voltak, menzaserűen, leggyakoribb fogásként a „tarator”, azaz hűtött tejfölös uborkaleves, ami a nyári hőségben isteni tudott lenni. A bandának, Alex mellett egy jóvágású, Kolev nevű fiú volt a főnöke, akinek ott volt a menyasszonya is. És ez fontossá vált hamarosan. Vagy három nap múltán barátom apjától táviratot kapott, hogy azonnal utazzon haza Szófiába (a faterhez talán eljuthatott valami „súgás” otléte mről). Nem volt mese: Alex

Kolev barátjára bízott, amíg vissza tud jönni. Fogalma sem volt, miért kellett hazautaznia, de bízott benne, hogy egy-két nap múlva jöhet vissza. És pénzt is fog küldeni, mondta, mert nekem ugyan nemigen volt levám, csak félretéve a legfontosabbakra. (Alex minden csibészése ellenére nagyon respektálta apját, szó se lehetett, hogy alkudjon vele.) Kolev látszólag jókedvűen fogadta a dolgot, pedig ő egy kempingtáborban lakott, sátorozva, menyasszonyával együtt. Szereztek még egy matracot, s bármilyen kényelmetlen is volt számomra a helyzet – velük együtt éjszakázni, őket nem zavarta, el kellett fogadnom. S aztán az éjszakák minden intim zaja közt vagy tíz napot töltöttem sátrukban, megtúrt idegenként. S a banda fizette az étkezésemet is. – A kemping közel volt a tengerparthoz, s Kolevéknek nagyon jó helyen volt a hatalmas intézményben a sátruk: estelente (és éjjelente) ragyogó kilátás nyílt a bejárat előtről a nagy vízre. Engem nem hengerelt le halálosan a tenger látványa, mint ahogy általában sokakat, akik először látják (mint például Utassy Dzsó barátomat vagy tíz év múlva) – a strandon persze elgyönyörködtem végtelenségében és a messzeségben behajózásra várakozó hajókban, de tulajdonképpen úgy gondoltam, hogy mindez olyan, mint amilyennek elképzeltem. Igaz, nem tudván úszni, csak a partközeli hullámverést tapasztalhattam meg végtelen izmaiból, de abból is fölsejlettek előttem mesebeli titkai, amik nagy része előttem így titok maradt. A „galeri” egyébként egy truppban foglalta el törülközőivel, körben a megszokott helyet, s el-elcsellengetek onnan úszni vagy „csajózni”. Otlétem utolsó napjaiban szinte ölkébe hullott a szerencse: egy ugyancsak hét-nyolc fős, cseszkó, fiatal egyetemista lánycsoport ütött tábor mellettünk, s a két csoport hamarosan nagy vigalmak, trécselések között szinte egybeolvadt, megértették egymás beszédét, és nagyokat lubickoltak közösen. Én velük még annyit sem tudtam kezdeni, mint bolgár barátaimmal, viszont a sok ezer fürdőző-napozó között is feltűnően kirítt egyedi fürdőnadrágom. Ezt ugyanis édesanyámtól kaptam indulásom előtt, mégpedig az volt a titka, hogy szövetkezetük egy új fazonú és textíliájú fürdőnadrágokat gyártott éppen, s nekem is, öcsémnek is testünkre szabottan készített belőle. (Kolev barátom, mikor végre eluntam várni és hazautaztam, el is kunyerálta tőlem, és én persze örömmel hagytam ott neki – valami csekélység emlékül neki is.) De előtte naponta jártam a megbeszélte postahivatalba, hogy Alextól nem érkezett-e levél vagy pénz, s már nagyon röstelltem a dolgot, mert semmi életjel nem volt tőle, hát még a maga személye. – Azért a postán kívül másfelé is el-elmászkáltam – bátortalanul bár – szálláshelyünkről, szabad ki- és bejárás volt a kempingben. Kevés pénzem volt ugyan, de Kolevék biztattak, hogy okvetlenül keressem meg a közelünkben, egy domboldalon lévő néprajzi különlegességet, a Kukeri bárt. A vége felé rá is szántam magam, de ez a közkedvelt szórakozóhely bizony nem bár volt, hanem a domboldalban, jó fekvésű szabadtéri szórakozóhely, terítés asztalokkal, s a kiszolgálók és az egyéb személyzet színes, szalagos, lobogó lebernyegekbe volt öltözve, hasonló nadrágokban és népi stílusú lábönvalókban, a kiváló hangulatot előidéző zenekar is ugyanúgy, hasonló maskarákban. Azt mondták, ez régi bolgár bohóckodó szokás (magam úgy vélem, nem esnek messze megjelenésben a mi busóinktól). Kaptam jó helyet, oldalvást, a tengerre jó rálátással, s nem számoltam a korszöröket, mint ahogy a nagy kert többi vendége sem – igencsak szeszgőzös, vidám hangulat volt. Én egy darabig merengtem, magamban iszogattam, majd – elmenőben – két szesz „német testvér” váratlanul mellém ült, középkorúak voltak. Volt velük

egy kis, rókaképű bolgár is, aki tolmácsolt. Ők is rendeltek egy egész új kört, majd a töredezett beszédfoszlányokból kiderült, hogy én magyar „student” vagyok, aminek szörnyen és hangosan megörültek. Ők persze nyugatnémetek voltak, kevés gátlással és sok pénzzel. Együtt sörözgettünk még egy ideig, majd kérték a számlát, s az egész ceheet – az én különfogyasztással együtt – gálánsan kifizették. Búcsúzóul megöleltek (búzlóttek a szesztől), s odavetettek elém az abroszra egy ezüstös, súlyos német fémpénzt – ha jól emlékszem, tíz márka lehetett –, hogy egy kicsit megsegítsék „szegény diákságomat”. Nem ismertem az árfolyamokat, de jó pénzt sejtettem. Furcsa volt, de eltettem pulóverem zsebébe, és én is hamarosan hazafelé indultam. A domb aljában állt néhány cirkuszszerű sátor, egy céllövöldével is, amiben világos volt, s a kettő ittas német atyafi célba lőtt, a kis róka bolgár biztatásával. Távolabbról néztem kicsit. Persze ebben az állapotban sehogy sem találtak célt, de nem adták föl: elkezdtek fél kézzel fogva a légpuskát, „übertensch” módon lövöldözni. A tolmács körülöttük ugrált. Ezt már nem bírta a gyomrom: a zsebemből előkotortam a tízmárkást, s bármennyire jól jött volna még, mint a gyerekek, akik a vízbe kavicsot „kacsázatnak”: egy jó lendülettel elhajítottam a nagy bolgár éjszakába.

Az utolsó két napon, a bolgár tegeiparti első „csavargásom” idején egy kis változottság történt. A Kolevák sátra melletti placcon egy fiatal (de nálam idősebb) magyar pár vert sátrat. Meglepetéssel hallgattam újból a magyar szót, s persze hamar összebarátkoztunk. A strandolásainkat külön-külön végeztük, de estefelé a sátrak előtt összejöttünk és beszélgettünk. Engem leginkább az érdekelt, mi van otthon – minden hír kiéhezve talált. De az éhséget illetően is új perspektíva adódott: a száraz hazai mellett egy kis gázrejsójuk is volt, ahol estelente paprikás krumplit, lecsót főztek, s szinte természetes módon a vendégük voltam. Ez bizony – a magyar szó mellett – nagyon jól jött. Vacsora után, a tengerre nézve, hosszasan elbeszélgettünk.

De egyszer véget kellett vetnem az Alex nélküli „koldis” vendégségnek is. Vettem anyáméknak egy-két kiló fügét (nagy mama szokta mint régi kedvencét emlegetni), megköszöntem a bolgár srácoknak, hogy befogadtak és törődtek velem, összepakoltam (nemigen volt nehéz), s komoly váll-lapogatások között búcsúztam el tőlük. Szinte megható volt ez a barátságos gesztus, hisz én is, ők is tudtuk, hogy sosem látjuk többé egymást. Kijelöltek közülük mellém egy kísérot, akivel autóbuszon bementünk a városba, azután a Várnai pályaudvarra; megvettem a jegyet, a maradék pár levából vettem az útra egy jellegzetes, túróval töltött nagy kalácsot, s ismét a vonaton voltam. Ez a visszaút viszont sokkal gyalázatosabbra sikerült, mint amikor jöttem: nem volt ülőhelyem, a peronon tipródtam legalább félúton, s végre-valahára, elgyötörten érkeztem haza anyámékhoz Lórincre. Mert az út bizony hazafelé 24 óra volt. Édesanyám sopánkodásai után még egy kellemetlen meglepetés ért: az ajándék fügéből – hisz érett volt, s nem ismertem a természetét – a nejlonzacskóban csak egy nagy katyvaz, cefer maradt, mire célhoz értem vele. S elég volt kipihennem, újból összeszedni magam.

(Összel az egyetemen, vagyis a Váci utcában találkoztam újra ún. barátommal, Alexszel. Nagy karlengetésekkel, távolról üdvözölt, mintha mi sem történt volna, de én – úgy gondolom joggal – szó nélkül, köszönés nélkül mentem el mellette. Soha többé nem beszéltem, nem is találkoztam vele – más kollégiumba helyezték el tőlünk, a Ménesi útról.)

Első egyetemi gyakorlat

Az 1960-as évek elején program szerint alakultak a felsőfokú iskolákban a népművelés szakok, így nemcsak Budapesten, az ELTE-n, hanem Debrecenben és Szombathelyen is. Ezek célja talán az lett volna, hogy ellássák a művelődési házakat és a városi tanácsok művelődési osztályait megfelelő, kulturált szakemberekkel. A gyakorlat azonban az lett, hogy legtöbbször kiemelt filmszínházak vezetői lettek. Mindenesetre gyakorlati oktatás és nevelés is kellett, így például nálunk, az ELTE-n, a második és negyedik év zárása után, a szigorlatok után népművelési gyakorlatot szerveztek a hallgatók számára, aminek költségeit az egyetem állta.

Miután a várnai, tengerparti kalandokat kipihentem – vagy tán még ki sem pihentem –, megkezdődött a nyári gyakorlatom, mégpedig Siklóson. Egy hely több diákot is fogadhatott, s mit ad Isten: mi hárman jelentkeztünk Siklóásra, Szalai Pali, Utassy Dzsó és én. A Járási (vagy Városi?) Tanács Művelődési Osztálya fogadott bennünket, s gyakorlatvezetőnk egy pár évvel előttünk végzett tanárember lett: Szabó Árpád, aki Baranyi Feri évfolyamtársa, sőt baráti körének tagja volt. Nagy örömmel fogadott bennünket, s mikor kiderült, hogy mind a hárman költőpalánták vagyunk, még szorosabban „keblére ölelt”. A gimnázium tornatermében, egy sarokban állítottak föl számunkra egy-egy szabványos vaságyat, s az iskola gondnokának felesége vett szárnyai alá minket. Az Osztályon mindjárt megismerkedtünk egy helyi születésű gyakornoklánnyal is, aki a szombathelyi főiskoláról került oda. Azonnal mindenben látszott, hogy jó helyre kerültünk. Szabó Árpád „gyakorlatvezető” biztosított bennünket, hogy nem sok dolgunk lesz, s mindjárt ki is osztott bennünket egy Valika nevű, középkorú munkatársának. S első ismeretségeink közé tartozott a tornateremben a gondnoknő bumfordi, hat-hét év körüli fia, aki körülöttünk sertepertélt, mikor elhelyezkedtünk szállásunkon. Utassy és Szalai Pali rögtön kezelésükbe vették, és ugratták mindenféle hülyeségekkel. Ez Dzsónak sikerült a legjobban. Alig volt magasabb a lurkónál, de elkezdte etetni: Tudod-e Józsi, hogyan lehetsz te is olyan nagy, mint én? Húzódzkodni kell! Itt van a bordásfal, naponta föl kell másznod a tetejéig, ott megfordulni, jól megkapaszkodni, és ahogy ott lógsz, nyújtózkodni kell fölfelé 40-50-szer. Meglátod, olyan nagyra nősz, mint én! – és Józsi jó tanuló volt, húzódzkodott! Mindennap, többször is. Szalai Pali és Dzsó hatalmasakat mulatott rajta, s a „húzódzkodás” később is varázsszavaink közé tartozott, ha együtt voltunk.

A siklósi születésű gyakorló „kislány” (bár ha jóképű volt is, akkora volt, mint egy fél banyakemence) mindjárt megismertetett bennünket a város nevezetesebb helyeivel. Persze legelőbb is a várral (ahol épp akkoriban, nem sokkal korábban forgatták a Tenkes kapitányát, amiben húgával együtt, egy tizenöt éves, rámenős fruskával mindketten „statisztáltak”). No, hát! A mi figyelmünket azonban két másik hely keltette fel: a Fő utcán, a „Központinak” nevezett étterem, s tőle nem messzire, továbbhaladva a városi strandfürdő. Aztán egész ottlétünk alatt ez volt a két meghatározó hely, ahol előfordultunk.

A siklósi gyakorló főiskolás lány, M. és húga nemcsak a város, de a délvidék egyik nevezetes nemesi családjából származott, s M. menyasszonyjelölt is volt: a főiskoláról egy szintén neves család sarja volt a vőlegényjelölt. Éppen akkor volt náluk látogatóban. Ezzel együtt M. úgy viselkedett, hogy barátunk, Szalai Pali, aki

hozzá méltón testes és nagy vagány volt, azonnal elkezdte neki csapni a szelet. (Nem is eredménytelenül.)

Ami egyébként a „nőügyeket” illeti, egyikünk sem panaszkodhatott. Szalainak még a gimnáziumból volt egy kapcsolata egy kislánnyal, aki nem tanult tovább, de rendszeresen találkoztak délelőttöként Pali lakásán. Emellett egy „szívbeli” ügye is volt: egy pár évvel fiatalabb, akkor még gimnazista kislány, aki menyasszonyjelöltje (később felesége) is lett. Utassynak meg még az első évből eredően, a fácánosi időszakból volt egy állandó kapcsolata: egy fiatal cukrászkislányhoz járt, s annak lakásán „helytelenkedtek”. Ez nem is volt véletlen, mert az egyetem lányai, az egész bölcsészkar szelleme nagyon „prúd” volt, s a lányhallgatók zöme mereven elzárkózott a szexualitástól. Nagy kivételnek számítottak az ún. „sémita” származásúak, akiket szabadabban neveltek, és szabadosabbak is voltak. Nekem ebből a körből voltak „kalandjaim”, Szalaiék újpesti lakásán találkoztunk, de ezek a kapcsolatok érzelmileg nemigen viseltek meg, Katinkával való, rossz emlékű, ártatlan szerelmem után sokáig nem lettem igazán szerelmes. Ebbe a nyugalmi helyzetnek nevezhető állapotba kavart bele, mégpedig alaposan, a siklósi gyakorlaton töltött egy hónap.

Szép napok jártak, s mi a legelejétől kezdve felfedeztük a strandfürdőn való lógást, együtt heverésztünk a gyepre terített törülközőkön, majd pokrócokon M.-mel és húgával. Aztán hamar bővült a kör. Én, a „legszendébb”, az odavezető úton leszólitottam egy helyes gimnazista kislányt, Viktóriát, majd mindjárt utána Jutkát, aki még csak akkor ment gimnáziumba. Ők is érdeklődéssel fogadták ezt, megismerkedtek a többiekkel is, s ők is csatlakoztak a gyepen kis csoportunkhoz. Viktória „beleesett” Dzsóba, Jutka meg belém – és fordítva, vagyis kölcsönösen „megszerelmesedtünk”. És mivel állandóan éhesek voltunk, a lányok naponta rengeteg zsíros kenyeret hordtak ki nekünk a strandra. (Egyébként a „Központinak” nevezett étterembe jártunk, de csak módjával rendeltünk, mert ellátmányunk nem volt valami bőséges. És itt adódott egy neveléses esetünk. Nézegetve egyszer az étlapot, kiszúrtuk a „serpenyős burgonya” ételt. Egyikünk sem tudta, mit takar, de jól hangzott, s így megrendeltük. Mikor kihozták, kényszeredetten és nagyot nevtünk, hogy egyszerű paprikás krumpliról volt szó.)

Én azonban, miután Jutkát megismertem, elkezdtem egy kicsit külön életet élni társaimtól. Jutka nagyon vonzó megjelenésű, kreolba játszó arcbőrű, délies vágású arcú, ártatlan, nagy, csodálkozó és érdeklődő szemekkel megáldott kislány volt, arcát rövidre vágott haj keretezte, s egyre inkább belébolondultam. Érezni kezdtem azt a szerelmet, amire régóta vártam. Néhányszor hazakísértem, mikor egyszer csak bemutatott a családjának. Siklós egyik legjobb családjából származott, apja a gimnázium igazgatója volt, édesanyja a család dolgait felügyelte, s volt két fiútestvére. Édesapja, Ali bácsi, és édesanyja, Beba néni is jó hangulatú, kellemes, megállapodott emberek voltak, biztos anyagi viszonyok között éltek egy szép, kertes családi házban, s ha meglepetéssel is, de igazán szívélyesen fogadtak. Talán el sem tudták képzelni, hogy kislányukat egyetemista fiú kísérgeti. A két fiú is otthon volt, – a nagyobbik, Álmos (azaz Mosi) szintén egyetemi tanulmányok előtt állt, de műszaki vonalon; a kisebb meg, Zsolti, akkor ment harmadik gimnáziumba. Gyorsan szót értettem mindnyájukkal, s hamarosan, mint haza, úgy jártam hozzájuk. A virágágyásokkal szegélyezett kert közepén, a gyepes udvaron pingpongasztal állt, s nagy csatákat vívtunk a fiúk-

kal. Jutka is játszott, de rossz néven vette – főleg később –, hogy mindig nyerek ellene, s úgy játszom, hogy nyerni is akarok. Ez nagy hiba volt. Bent a szép, polgárian berendezett lakásban viszont kártyacsatákat vívtunk, mert Ali bácsi is szenvedélyesen kártyázott. Legtöbbször a rejtélyes „király – bíró – palatinusz” volt terítéken, amit még Akasztórol tudtam (ott szarosnak neveztük), s nagyot nőttem Ali bácsi szemében, hogy ismertem ezt a játékot, mert azt hitte, rajta kívül nincs más Magyarországon, aki ezt még tudja. – Megváltoztak strandolási szokásaink is. Mi Jutkával csak általában a késő délutáni órákban jártunk ki. Jutka kacérkodott a versenyzással, s én a parton stopperrel mértem az időt, ahogy szelte a hosszakat. (Persze kiderült, az is csak kislányos felhevülés volt.) Aztán esténként nagyokat csokolóztunk a kertajtóban. Ő, mivel először csinálta, egész testében, odaadóan beleremegett mindig, s ez nekem is annyira élményem volt, mint soha előtte és utána. Vagyis igazán szerelmesek voltunk, de bármennyire bújít is hozzám, tudtam, hogy nagyon vigyáznom kell rá, mint egy épp nyíló virágra.

Siklós nagyon szép természeti körülmények között alakult ki, szinte körös-körül szőlős dombok, s igazából ennek mediterrán jellege és éghajlata van. Tőle délre, pár kilométerre feküdt Villány, ami nevet adott az egész környék kiemelkedően jó borának, borvidékének. Kis népművelő delegációnk persze oda is ellátogatott, s esküdött rá, hogy a világ legjobb borát issza. (A Villányi Oportó címkéjű vörösbor utána évekig – ha nem máig – legkedvesebb borom volt. Persze az akasztói kadarka mellett!) Mint otthon, itt is majdnem minden családnak megvolt a maga „szőlőhegye” (préházzal leginkább), amire büszke volt, és aminek tőkéit művelte. Ali bácsiéknak is volt természetesen, ahova Jutka meghívott, s együtt a családdal kimentünk egy alkalommal. A korai szőlőfajták már zsendülőben voltak, lehetett kóstolgatni belőlük, de a legemlékezetesebb egy jó kis focizás volt a szőlőtábla melletti hosszanti sávban. Az „öregek” a préházban tettek-vettek, mi meg két „csapatra” osztódva nagyot fociztunk-kergetőztünk a gyönyörű délutánban. Mosi és Zsolti voltak együtt, mi meg Jutkával álltunk ki ellenük. Feledhetetlen az a hatalmas, önfeladt játéköröm, ami Jutkából áradt, mindenképpen győzni akart – és győztünk is.

Szalai Pali és Dzsó is jártak szőlőben, és persze hogy M.-mel és húgával. Nekik, mint történelmi családnak, természetes, hogy jóval nagyobb szőlőjük volt, és jóval több korán érő fajta. A kirándulás után hoztak is haza egy nagy kosár szőlőt, amit kivittünk a strandra is. Ekkortájt csapódott mellénk a siklói születésű egyetemista, Nagy Jóska. Őt éppen akkor, év végén csapták ki Moszkvában, elküldték haza, az Eötvösre a Lomonoszovról, ugyanis Erdély ügyében összeverekedett egy román hallgatóval. Jól helybenhagyta: sűrű, keménykötésű termete volt, bár magassága nemigen haladta meg a miénket. Orosz–spanyol szakos volt, sok spanyol dalt ismert, s jól szórakoztunk együtt. Különösen azután, hogy Szalai Palinak támadt egy nagyszerű ugratásötlete. Azt találta ki, hogy a rádióban egy éjjel hallgatta az akkor vas kommunista Albánia rádióját, s abban beszámoltak Nagy Jóska ügyéről. Remekül utánozta (nem tudom, honnan) a rádió hangját, hogy a műsor így kezdődött: „I szí Tirana! I szí Tirana! Enver Hodzsa szól a néphez!” Jóska először szinte megrémült, olyan meggyőzően játszott és beszélt Szalai, aztán persze kiderült a turpisság, s nagyot mulattunk rajta. De szállóigészerűen megmaradtak az albán rádió bejelentkezésének mondatai: „I szí Tirana! I szí Tirana”. Valamennyiszer nagyokat nevtünk rajta.

De hiába volt a lányok zsíroskenyér-dömpingje, ahogy telt az idő, egyre több pénzünket zabálta föl a „Központiban” való étkezés. Igyekeztünk is megadni a módját, már jól ismertek is voltunk a személyzet előtt. Ezt Szalai Pali újabb nagy blöffje csak tódította – elkezdte híresztelni, hogy mi vagyunk a „Biszkü-gyerekek”. A rettegett hóhér nevét persze nem volt ember, aki nem ismerte volna Magyarországon, és ez egy különös helyzetet, mondhatni félelmetes nimbuszt növesztett körénk. A kisvárosban ugyanis, ahol majdnem mindenki mindenkit ismert, miként egy faluban, fura és ismeretlen figuráknak számítottunk a lakosság számára, nekem ráadásul szakállam is volt. – Szabó Árpai gyakorlatvezetőnkhez fordultunk (nem sokat láttuk egymást), és előadtuk siralmas anyagi helyzetünket. Megértően megígérte, hogy megpróbál kitalálni valamit. Állta is a szavát, s egy közeli napon szinte reggeltől estig irodabútorokat, megszámlálhatatlan széket cügöltünk át egy megadott helyről egy megadott másik helyre. Mindjárt föl is vehettük a munkabért, de hát, mint egyszeri alkalom, nemigen sokat számított helyzetünkben. Meg kell itt mondanom, hogy Valika, akinek gondjaira voltunk bízva, szervezett is számunkra a városi kocsi segítségével néhány vidéki utat, de ezekből én már a Jutkáékkal való viszony fontosságára hivatkozva kimaradtam. Pedig az egyik ilyen „szaklátogatás és tapasztalati út” egy nevezetes, cigányok által lakott faluba vitt. Több is volt ilyen a környéken – az elhagyott falvakba egyre nagyobb számban költöztek be a romák, hiszen a néprajzilag egykézéséről ismert Ormánság vonzaskörzetébe tartoztak. Barátaim aztán erről részletesen és érdekesítően számoltak be, s bántam már, hogy nem tartottam velük. Mint ahogy azt is bánhattuk mindnyájan, hogy a közeli Máriagyüdre, a nevezetes búcsújáró és kegyhelyre sem látogattunk át, pedig olyan közel volt, hogy templomtornyai odalát-szottak. – De akkor (egy hét volt még hátra) anyagi ellehetetlenülésünk volt az elsőrendű téma. Szalai Pali állt elő újabb megváltó ötlettel. Expressz-ajánlott levelet írtunk azonnal az egyetemre és a tanszékre, ecseteltük anyagi helyzetünket, s fölvetettük, hogyha nem érkezik gyors segítség részünkre, fájdalom, de népművelési gyakorlatunkat azonnal be kell hogy szüntessük. És mit ad Isten? Két nap múlva megérkezett számunkra a tanszéki kiegészítő segély. Így hát kitöltöttük végig az időnket Siklóson.

Szabó Árpától természetesen megfelelően „lojális” értékelést kaptunk ottani „sokoldalú tevékenységünkről”, s elkezdtünk búcsúzkodni – felemás érzésekkel – Siklóstól. Főként persze a strandtól. És végül szerveztünk a vár éttermébe egy búcsúvacsorát, Árpival, Valikával és a lányokkal együtt. Ki mit kapott és mit hagy itt? – merült föl a kérdés. Józsika talán még mindig „húzódzkodik” a bordásfalón. M.-nél Szalai nagy, betölthetetlen, penetráns úrt hagyott hátra. Mi meg Dzsóval ártatlanul maradtunk, megszerelmesedtünk. De ez, úgy gondolom, mindkettőnknek már nagyon hiányzott. Ali bácsi és Beba néni, s persze az aranyos, csodálkozó szemű Papp Jutka meg úgy köszönt el, úgy búcsúzkodott, hogy mielőbbi viszontlátásra, s mihelyt tudok, jöjjen hozzájuk látogatóba. Várnak!